

EMBARGO TOT 5 MEI 06.00 UUR

NATIONALE HERDENKING 2009

4 mei-voordracht door Wim de Bie

Uitgesproken tijdens de herdenkingsbijeenkomst in De Nieuwe Kerk op 4 mei 2009

Voorafgaand aan de officiële kranslegging bij het Nationaal Monument op de Dam te Amsterdam op 4 mei, organiseert het Nationaal Comité 4 en 5 mei ieder jaar een herdenkingsbijeenkomst in De Nieuwe Kerk. De plechtigheid op de Dam en de bijeenkomst in De Nieuwe Kerk vormen samen de Nationale Herdenking. Deze wordt bijgewoond door overlevenden van de Tweede Wereldoorlog, nabestaanden van oorlogsslachtoffers, H.M. de koningin, Z.K.H. prins Willem Alexander, H.K.H. prinses Máxima en tal van officiële genodigden. Op uitnodiging van het Nationaal Comité 4 en 5 mei houdt Wim de Bie tijdens de bijeenkomst in De Nieuwe Kerk op 4 mei 2009 een voordracht, getiteld 'Raketten en onschuldige burgers'. De tekst hiervan is in dit boekje opgenomen. Meer informatie op www.4en5mei.nl

Raketten en onschuldige burgers

Waar denken we aan als straks de twee minuten stilte over ons land zijn neergedaald? Velen – zeker de oudsten onder u – zullen denken aan omgekomen familieleden, kameraden, vrienden. Zij zien beelden voor zich, gezichten, gestalten van dierbaren. Maar de tv-beelden van de plechtigheid op de Dam laten straks ook jonge ouders met hun kleine kinderen zien, onschuldige burgers van nu – waar denken zij aan? Net als in voorgaande jaren zal ik in de twee minuten stilte aan mijn ouders denken, hoewel ze toen niet zijn omgekomen. Toch overdenk ik op 4 mei hoe zij de oorlog doorstonden, twee dertigers met een kind. Mijn vader was een Haagse gemeenteambtenaar, mijn moeder huisvrouw en ze probeerden het hun kind aan niets te laten ontbreken. Dat lukte de eerste jaren redelijk wel. De grootste oorlogsramp ging onze deur voorbij: we behoorden niet tot de meer dan honderdduizend onschuldige burgers die op last van de toenmalige overheid van huis zijn gehaald, weggevoerd en vermoord. Maar in de laatste oorlogswinter werd de toestand nijpend: voedsel en brandstof werden niet meer naar het Westen van het land getransporteerd. Drie en een half miljoen onschuldige burgers leden honger, vooral in de grote steden. Ik was vijf jaar, bijna zes. Ik heb de oorlog meegemaakt. Niet bewust, maar ik bewaar wel degelijk oorlogsbeelden in mijn hoofd. In 1981 hebben Kees van Kooten en ik in een televisiefilm geprobeerd onze kleuterherinneringen aan de Tweede Wereldoorlog te reconstrueren. Uit die film laat ik u nu een paar fragmenten zien.

Televisiefragment

(De Bie staat in het midden van een lege straat met twee rijen huizen. Titel: 1981, Den Haag, Parsifalstraat) De Bie: 'Dit is mijn straat, hier speelde ik als kleuter dus buiten. Daar was alle ruimte voor: geen auto's in de straat. En deze huizen (wijst om zich heen) die straten hier omheen, dat is vijftiger jaren wederopbouw. Deze keurige straat, heel modern in de dertiger jaren gebouwd, lag dus vooruitgeschoven in het land, aan de rand van Den Haag. En het is een wonder dat die straat er nog is. Nou, een wonder... de oorlog waar wij het dus nu over hebben, is een hele ouderwetse oorlog. Vandaar dat die straat gespaard is gebleven. Mijn moeder woont er nog – ik ga kijken of mijn beelden kloppen.' (De B. loopt vanaf de achtertuin de keuken binnen) 'Een heel duidelijk oorlogsbeeld: ik was in de achtertuin aan het spelen, er komen vliegtuigen over... of in ieder geval één vliegtuig zie ik in de lucht. Dat vliegtuig laat bommen los. Ik ga gauw naar binnen en hier in de keuken, op het aanrecht, ligt een stukje suikerbiet. Het is dus de hongervinter van '44 op '45 en ik ben dus vijf jaar. Zo. Zak even mee. (De B. zakt door de knieën, camera zakt mee) Dan moet dit het beeld zijn, dat moet in één beeld te vangen zijn: die lucht, dat vliegtuig laat bommen los en hier op de aanrecht dat stukje suikerbiet.' (De B. loopt vanuit de achterkamer naar de schuifdeuren. Oudere dame op achtergrond leest in krant) 'Dat moet ik ook nog even controleren (trekt schuifdeur tevoorschijn en begint er aan te schudden). Ja, klopt! Bij bombardementen rammelden de schuifdeuren. Dat is dus oorlog in Holland: rammelende schuifdeuren (begint weer te rammelen). Even hoor, ma.' (De B. staat op het achterbalkon van zijn ouderlijk huis en wijst op huizen aan de overkant) 'Deze huizen hier achter en daar waren er nog niet, je keek vanaf het balkon over tuinderijen en in de verte op bossen – Meer en Bosch, en Ockenburg. Hier vandaan heb ik mijn sterkste oorlogsbeelden gezien, want vanaf eind 1944 schoten de Duitsers vanuit die bossen daar de V2 af naar Engeland. De V2 was een geheim

EMBARGO TOT 5 MEI 06.00 UUR

wapen – V betekende Vergeltungswaffe – waarvan de Duitsers dachten dat ze er alsnog de oorlog mee konden winnen. De V1 werd hier ook vanuit Den Haag afgeschoten, maar dat was eigenlijk een onbemande vliegende bom, een klein vliegtuigje. Maar de V2 was een veertien meter lange raket, de eerste ter wereld. En soms kon je de punt, de kegel van die raket boven de bomen uit zien steken, daar in de verte. En wat er gebeurde als zo'n raket werd gelanceerd, dat heeft mijn vader beschreven in dit dagboekje (slaat map open, neemt er beschreven vellen papier uit): "31 januari 1945. Bij het afvuren van de V2 was het volgende schouwspel te zien: onder een vreselijk geknal schoot uit het bos van Ockenburg, in een helse vuurgloed, een lange sigaar met stomp uiteinde en puntig vooreind, bijkans rechtstandig de lucht in." Dat beeld heb ik heel duidelijk. Ik was vijf jaar en ik zag daar, boven de bossen uit die grote sigaar komen, met donderend geraas. En we hebben hem teruggevonden op een Duitse archieffilm. Kijk daar gaat'ie!' (Een V2-raket wordt afgevuurd en verheft zich omgeven door grote rookwolken en met donderend geraas in de lucht) (De B. loopt met een stoel in zijn handen door de gang, gevolgd door zijn moeder)

De B:

'Eén stoel?'

Moeder:

'Ja, één stoel.'

De B.:

'Dan zet ik die er vast in.'

Moeder:

'Ja, die stond er eigenlijk altijd in.'

(De B. stapt twee treetjes af in de kelderkast onder de trap. Zijn moeder volgt hem en gaat op de stoel zitten. De B. neemt naast haar plaats)

De B.:

'En waar zat ik dan?'

Moeder vouwt haar armen:

'Hier, op mijn schoot. In een deken gerold, vast op mijn schoot.'

De B.:

'Zullen we nou maar niet doen.'

Moeder:

'Je was toen al een beetje groot, maar het ging toch nog best.'

De B.:

'En vader? Waar zat vader?'

Moeder:

'Daar op het trappetje. Zo zaten we.'

De B.:

'Zaten we eigenlijk vaak zo?'

Moeder:

'Zodra er luchtalarm was, gingen we hier zitten. Omdat toch wel bleek dat dat veilig was.'

De B.:

'En dat was bij voorkeur 's nachts?'

Moeder:

'Ja, heel veel 's nachts.'

De B.:

'En dan zaten we uren in de kelderkast.'

Moeder:

'Ja, ik had ook boekjes om voor te lezen en wat te eten en wat drinken voor je. En verder deden we voor jou dan maar of het eigenlijk leuk was om hier te zitten. Om je zo min mogelijk bang te maken.'

De B.:

'Maar ik sliep niet door?'

Moeder:

'Nee.'

De B.:

'Ik werd er altijd wel wakker van.'

Moeder:

'Ja. En je was wat angstig. Maar dat probeerden we dan zoveel mogelijk een beetje weg te praten. Zo van: niks aan de hand, we gaan zo weer lekker slapen.'

De B.:

EMBARGO TOT 5 MEI 06.00 UUR

'En als die bommen vielen, hoorde je dat hier?'

Moeder:

'Ja, enorm. Want dan rammelden alle deuren. Dat was vreselijk.'

De B.:

'Waarom dachten jullie dat dat veilig was, onder de trap?'

Moeder:

'Nou, dat hebben we verschillende malen zelf kunnen zien. Als er bommen gevallen waren...'

De B.:

'Vlaktbij zijn ze gevallen?'

Moeder:

'Ja, vlaktbij en dan zag je duidelijk dat het hier nog zo'n beetje beschermd was. Alles was dan kapot, maar hier was zo'n trap dan nog blijven hangen.'

De B.:

'Zo'n trap bleef dan overeind staan.'

Moeder:

'Ja, hoor. Daarom deden we dat. En dan de deur dicht voor het puin.'

De B.:

'Daarom zit er een haakje aan de binnenkant?'

Moeder:

'Ja, deden we aan de binnenkant dicht. En dan wachtten we tot het weer vrij was. En dan gingen we weer kijken hoe het afgelopen was. En of je ergens brand zag of wat dan ook.'

De B.:

'En dan kwam er weer luchtalarm.'

Moeder:

'Ja, werd er veilig gegeven, ja.'

De B.:

'Dus eigenlijk zou je, als je dit beeld compleet wilt hebben, ook het geluid moeten hebben. Het geluid was heel belangrijk. Zullen we er nu bijzetten. Even luisteren.'

*(De Bie en zijn moeder luisteren naar vliegtuigen, afweergeschut en vallende bommen. De schuifdeuren rammelen)**

Als vijfjarige werd ik om de tuin geleid. 'We deden voor jou of het leuk was om 's nachts in een kelderkast te zitten', zei mijn moeder. Als veertiger zei ik, ruim dertig jaar later, in een poging tot lichte ironie: 'Dat is dus oorlog in Holland: rammelende schuifdeuren.' Nu, als zestiger, weet ik, dat er over een oorlog niets ironisch of 'leuks' valt te vertellen. De vragen bleven komen. Mijn ouders zijn er niet meer om ze te beantwoorden, maar door veel informatie te verzamelen heb ik de vage beelden nog scherper kunnen stellen. Dit zijn enkele feiten. Vanaf ons balkon zag ik V2-raketten opstijgen. Die vliegende bommen sloegen binnen vijf minuten in en rond Londen te pletter. De kop van de raket bevatte 900 kilo springstof en met één klap werden grote huizenblokken vernietigd. Vanuit Den Haag zijn 1.039 V2-raketten op Engeland afgevuurd; bijna 3.000 onschuldige Britse burgers kwamen om. Niet alleen Londen, ook Den Haag raakte in de greep van de angst – 87 lanceringen mislukten. De raket verhieft zich met veel geknal, maar viel plotseling stil. Alle Hagenaars hielden de adem in. Het stuurloze gevaarte viel terug, beschreef een zigzaggende baan over de stad, waarna hij insloeg op een straat of gebouw. Tientallen onschuldige Haagse burgers vonden daarbij de dood. Ook hen herdenken wij vandaag. De raketten werden per trein vanuit het Oosten van Duitsland naar Nederland vervoerd. Eerst in Peenemünde, later ondergronds, in de mijngangen van kamp Dora, werden de projectielen onder erbarmelijke omstandigheden in elkaar gezet door krijgsgevangenen – waaronder ook Nederlanders. Twintigduizend van hen overleefden het niet. Ook hen herdenken wij. De Tweede Wereldoorlog was een ouderwetse oorlog, zei ik in de film. Nu noem ik hem de eerste moderne oorlog. Het gebruik van raketten was nieuw, ook het militaire misbruik van onschuldige burgers als menselijk schild was een noviteit. De raketten werden vanaf Haagse straathoeken, pleinen en plantsoenen afgeschoten na een snelle ontruiming van de huizen rondom. De burgers moesten maar maken dat ze wegwamen. Na lancering van één of twee raketten trok de afvuurploeg zich snel terug in een gecamoufleerde schuilplaats. Zo werd de bestrijding vanuit Engeland een onmogelijke opgave. Geallieerde vliegtuigen wierpen in en rond Den Haag lukraak bommen af, zonder het lanceren te kunnen stoppen. De rakettensterkerkte in Londen de roep om zwaardere bestrijdingsmiddelen. Bij het eerste grotere bombardement op Den Haag werd, met de Bevrijding in zicht, een fatale vergissing begaan. Op 3 maart 1945 wierp een geallieerde luchtvloot een bommentapit af ter

EMBARGO TOT 5 MEI 06.00 UUR

vernietiging van raketopslagplaatsen in het Haagse Bos, maar door een navigatiefout werd de wijk Bezuidenhout voluit geraakt en verwoest. Meer dan 500 onschuldige burgers kwamen om. Ook hen herdenken wij vandaag. Als 5-jarige schulde ik met mijn ouders in de kelderkast – onschuldige burgers, gevangen tussen het oorlogsgeweld van vriend en vijand. En ik ken nu de precieze omstandigheden. Waar kwam dat verschrikkelijke geluid bijvoorbeeld vandaan? Pal achter ons huis stond Duits afweergeschut te schieten op de bombarderende Engelse vliegtuigen. Het was koud in de kast, het kwik zakte in die winter tot -14 graden celsius. Er was geen verwarming, geen elektrisch licht, geen gas. 'We hadden wat te eten en te drinken voor je', zei mijn moeder. Dat spaarden mijn ouders uit hun eigen monden. Mijn vader vertoonde de eerste verschijnselen van hongeroedeem, mijn moeder had last van permanente duizelingen. In dat halfjaar kwamen in de Randstad ruim twintigduizend onschuldige burgers om van de honger en de kou. Wij herdenken hen. Zo heb ik mijn vage, onbewuste beelden scherp gesteld, ze me bewust gemaakt. Helaas leidt dat niet tot een originele conclusie. Het cliché blijkt waar: uit de geschiedenis worden geen lessen getrokken. Raketten en onschuldige burgers – ze zijn sinds de Tweede Wereldoorlog tot op de dag van vandaag onafgebroken in het wereldnieuws gebleven. Gedurende tientallen jaren stonden in het West- en Oostblok angstaanjagende hoeveelheden raketten op elkaars grote steden gericht. En nog altijd worden temidden van onschuldige burgers raketten afgevuurd op onschuldige burgers. Ik weet het, mijn woorden klinken weinig hoopvol. Toch eindig ik met een zin waarin enige hoop doorklinkt. Ik hoop dat kinderen die op dit moment waar ook ter wereld, in huis, hut of tent angstig schuilen bij hun ouders voor naderend oorlogsgeweld – ik hoop dat die kinderen het over zestig jaar kunnen navertellen.

* De film is te bekijken via internet:
www.4en5mei.nl